

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертацію Дмитренко Олени Анатоліївни на тему
«Інституційна спроможність неурядового сектору і України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 052 Політологія**

Революція Гідності, російсько-українська війна, підписання Угоди про асоціацію з ЄС впродовж невеликого відрізка часу відобразились на становленні демократії в Україні, зокрема й трансформували третій сектор. Його функції та задачі, які ще не виконувалися ним донедавна, стали визначальними для суспільства наразі, у час повномасштабного вторгнення Росії до України, коли частину роботи держави, задля її підтримки, перебрали на себе неурядові організації.

Відповідальність, покладена сьогодні на НУО, має сформувати якісно новий сектор, інституціоналізація якого з об'єктивних причин в Україні відбувається пришвидшеними темпами. Водночас лише системні зміни, на яких концентрується авторка у своєму дослідженні, зможуть сприяти тому, аби спроможність неурядових організацій вийшла на якісніший рівень, що переконує в актуальності вибору теми дисертації.

Отже подане на здобуття наукового ступеня дослідження Олени Дмитренко, присвячене аналізу інституційної спроможності НУО, може сприяти посиленню впливовості і результативності неурядового сектору у його взаєминах з державою, партнерами, а головне – суспільством.

Дисертація є цілісною науковою працею, яка відповідає вимогам, що встановлені до змісту та оформлення академічних робіт. Новизна дисертаційного дослідження полягає передусім у представленні та обґрунтуванні авторської моделі неурядового сектору у площині суспільно-політичних відносин, яка розроблена в межах неоінституційного та мережевого підходів. Результати дослідження закладають теоретичну основу для продовження досліджень інституціоналізації неурядового сектору, запропонована авторська модель, на мою думку, може бути апробована також при дослідженні споріднених суспільних феноменів.

Авторка добре володіє тематикою дослідження, що засвідчує послідовний, логічний та аргументований виклад положень дисертації. Це стало можливим завдяки чіткому визначенню об'єкта, предмета та мети дослідження.

Метою дисертації обрано дослідження стану інституційної спроможності неурядового сектору в Україні, визначення її показників та підходів до вимірювання. Сформульовані в дисертації завдання дозволяють досягти задекларованої мети. Перелік та порядок постановки завдань дослідження є послідовним та продуманим, що свідчить про ґрунтовне планування дослідження. Структура дисертаційної роботи

побудована відповідно до дослідницьких завдань. Відтак у першому та другому розділах дисертації окреслюються межі неурядового сектору, визначаються основні поняття, визначається місце неурядового сектору у структурі громадянського суспільства, визначаються критерії та складові інституційної спроможності й специфіки інституціоналізації, окреслюється та обґрунтовується своєрідний портрет інституційної спроможності сектору. Частина другого та третій розділи додають змістове наповнення у сформований портрет, заповнюючи визначені показники результатами їх аналізу.

Здобувачка використала влучні підходи для дослідження неурядового сектору. Відповідно до мети дослідження, визначені завдання та підібрані оптимальні методи дослідження, емпірична база зібрана за допомогою новітніх дослідницьких інструментів.

Значна увага в роботі приділена понятійному апарату, зокрема розділенню понять у сфері неурядових організацій та інститутів громадянського суспільства (ГС), їх систематизації та розташуванню у правовому полі.

Дослідження містить великий обсяг агрегованих емпіричних даних та даних, розташованих у відкритому доступі. У такий спосіб дисертаційне дослідження підкріплене релевантними та оновлюваними числовими й статистичними даними.

У роботі запропонований також виважений підхід до структуризації неурядового сектору, добре обґрунтовані ознаки неурядових організацій, які є ключовими під час визначення приналежності організації до сектору.

Авторка вдало спробувала адаптувати та розвинути концепції соціального замовлення та соціальної підзвітності для середовища неурядових організацій, надаючи при цьому низку рекомендацій щодо налагодження обох процесів у нормативному та прикладному вимірах. Практична цінність дисертаційного дослідження закладена у пропозиціях, викладених авторкою, щодо усунення недоліків як у роботі неурядового сектору, так і у питаннях їх обліку, дослідження та позиціювання. Низка результатів дисертаційного дослідження свідчить про їх наукову новизну.

Висновки дисертації побудовані на основі аналізу значної кількості джерел теоретичного та нормативного характеру. Дослідження нормативно-правового регулювання діяльності неурядового сектору з позиції можливостей та обмежень для них особливо заслуговує уваги, адже форма подачі результатів дозволяє прослідкувати тенденції змін у нормативному полі. Важливим також є використання релевантних даних та інформації у частині аналізу законодавства вибірка включає, зокрема найновіші нормативні акти, а також емпірична база містить інформацію та дані, оновлені станом на момент написання роботи.

Результати дисертаційного дослідження викладено у 5 наукових статтях, 4 з яких опубліковані у фахових виданнях України з політичних

наук, а 1 – у польському виданні. Внаслідок апробації результатів дослідження опубліковано 6 тез доповідей на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях. Опубліковані праці відповідають вимогам, встановленим у Постанові КМУ № 44 від 12.01.2022 р. щодо висвітлення результатів дисертаційного дослідження. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження достатньою мірою викладені в опублікованих наукових працях здобувачки.

Апробація результатів додатково здійснювалась авторкою у аналітичних матеріалах, розроблених для неурядових організацій, на публічних заходах для спільноти громадських і благодійних організацій. Достовірність та обґрунтованість отриманих результатів дослідження підтверджується наведеними у роботі агрегованими даними, що зібрані авторкою із відкритих баз даних та електронних інструментів аналізу.

Дисертація підготовлена здобувачкою особисто та містить результати проведених нею досліджень. Основні результати дослідження опубліковані в українських фахових наукових виданнях в обсязі, встановленому постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44. Дисертація викладена українською мовою, має продуману структуру, логічний й послідовний виклад матеріалу. Оформлення роботи відповідає вимогам Наказу МОН № 40 від 12.01.2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації». Таблиці, схеми, графіки та бібліографія в роботі оформлені відповідно до методичних рекомендацій щодо оформлення академічних текстів. За змістом та науковим рівнем дисертація відповідає вимогам постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Попри те, що дисертаційне дослідження Дмитренко О. підготовлене ґрунтовно та на високому науковому рівні, варто акцентувати і на деяких дискусійних питаннях. Зокрема в тексті прослідковується низка недооцінених ризиків, які підштовхують до доволі оптимістичних висновків. Серед них:

- нерозуміння владою важливості розвитку і функцій громадянського суспільства, його фасилітаційної функції у діалозі влада – суспільство, прагнення спілкуватися із суспільством «напрямую», «без посередників», що виключає інститути громадянського суспільства із цього діалогу та примітивізує його;

- критична ситуація у комунікаціях громадянського суспільства та суспільства. Відсутність цієї комунікації – одна з причин перманентної кризи легітимності політичного режиму в Україні. Ніхто серйозно «не виховує» суспільство, за підсумком – воно залишається інфантильним та патернальним;

- фінансування. У тексті дисертації зазначено, що базовим каналом фінансування стає державне (центральні та місцеві бюджети) через Прозорро, але залишається питання формування порядку денного для цих проектів, які фінансуються бюджетом в Україні. Як громадська організація може вплинути на цей порядок денний, який готова фінансувати «влада», змінювати його, модернізувати?

Ці аспекти потребують глибшого аналізу й не зайвим було б вивчення позицій досліджуваних сторін, зокрема внутрішнього середовища громадських та благодійних організацій, яке авторка в дослідженні розглядає частково к складові організаційної спроможності сектору.

Однак, відмічені дискусійні питання могли би бути побажанням для продовження глибшого і ширшого дослідження тематики інституційної спроможності НУО, їх наявність в тексті не применшує наукової цінності або практичної значимості результатів дослідження.

Підсумовуючи, можу констатувати, що дисертація є завершеною науковою працею у якій розв'язано проблему розробки підходу до дослідження та оцінки інституційної спроможності неурядового сектору України, що має важливе значення для політичної науки, зокрема дослідження політичних інститутів.

За результатами перевірки дисертаційної роботи здобувачки не виявлено академічного плагіату, фальсифікації чи фабрикації даних.

У 11 наукових публікаціях викладено основні результати дисертації, 4 статті з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, кожне з яких включене до міжнародних наукометричних баз, та 1 стаття у наукових періодичних виданнях інших держав; 6 тез доповідей, 2 із яких представлено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Вважаю, що авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Рецензент:

доктор філософських наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу політичної культури та ідеології

Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України

Віктор Єленський

«30» вересня 2022 року